

Kaj imajo skupnega Slovenci in Azerbajdžanci?

»Zgodba o Mihajlu ima epsko razsežnost, zato je tako priljubljen«

Mihajlo, kakor so klicali azerbajdžanskega narodnega heroja Mehdi Husejnzadeja, je rdeča nit prijateljstva, stkanega med državama. Iz tega je zdaj nastalo društvo, ki naj bi državi povežalo z gospodarskim, kulturnim, športnim in turističnim sodelovanjem.

Če boste na Goriškem, še zlasti tam okrog Vitovelj in Šempasa, omenili Mihajla, bodo domačini takoj vedeli, o kom govorite. Azerbajdžanskega narodnega heroja iz druge svetovne vojne se namreč tudi zdaj, po sedmih desetletjih začetka vojne kalvarije pri nas, spominjajo z izjemnim spoštovanjem. Da ne bo pomote: njegovo ime najbrž poznajo tudi drugod po Sloveniji, res pa je, da so prav v Novi Gorici pred kratkim ustanovili in registrirali Društvo prijateljstva Slovenije in Azerbajdžana, ki naj bi obe državi povežalo z gospodarskim, kulturnim, športnim in turističnim sodelovanjem. Program društva skoraj zagotovo ne bo pristal v kakšnem predalu, saj so načrti za dnevne azerbajdžanske kuhinje in filma, koncerte, razstave, knjige in dokumentarne filme o heroju Mihajlu pri nas povsem konkretni. V prihodnje naj bi heroj dobil celo svojo razglednico in spominsko sobo.

TAKOLE SLOVESNO SE V ŠEMPASU SPOMNIJO MIHAJLA FOTO KATJA ŽELJAN/DOKUMENTACIJA DELA

»Ko sem bil še otrok, se je o Mihajlu veliko govorilo. Spominjali so se ga kot nekega Rusa, ki je pri Nemcih vzbujal strah in trepet, medtem ko so ga naši ljudje imeli za heroja. Vsi, s katerimi sem se pogovarjal o njem, se ga še danes spominjajo kot izjemno prijaznega človeka, ki se je z domačini rad pogovarjal. Bil je zelo priljubljen in seveda neverjetno pogumen,« pravi Ivan Bašin, predsednik Društva prijateljstva Slovenije in Azerbajdžana.

Mehdi Husejnzade - Mihajlo, ki se je leta 1919 rodil v vasi Novksani pri Bakuju, današnji azerbajdžanski prestolnici, je bil leta 1942 ranjen med boji za Stalingrad, kjer je padel v nemško ujetništvo. Zaradi znanja nemščine je v ujetništvu in pri legionarjih opravljal delo prevajalca. Kmalu je začel delovati kot vodja antifašistične ilegale, po premešitvi na Primorsko pa je februarja 1944 organiziral skupinski pobeg k partizanom. V partizanske vrste je takrat pritegnil kar 150 sovjetskih ujetnikov. V IX. korpusu je deloval kot obveščevalec in diverzant, hkrati pa je bil strah in trepet okupatorjevih vrst. Med soborci je bil znan kot hraber, drzen, odločen, neustrašen in iniciativen, kot človeka pa so ga odlikovale trdnost, mirnost, pridnost in skromnost. Svoj prvi podvig je izvedel v Solkanu, ko je v preobleki v nemškega oficirja preusmeril vojaški tovarnjak, poln orožja, v drugo smer, da je padel v partizansko zasedo. Kot pravi Bašin, sta med njegovimi diverzijami najbolj znani miniranja kinodvorane na Opčinah pri Trstu in častniškega doma v Trstu, tam

pa je miniral še šest vojašnic, dve električni centrali in zgradbo časopisa *Il Piccolo*. O zaplenjenem orožju, strelivu in hrani, ki jih je dostavljal partizanom, najbrž sploh ni treba izgubljati besed.

Usoda je hotela, da je Mihajlo tudi svoj zadnji podvig, razstrelitev večjega skladišča orožja in streliva, opravil v Solkanu. Zatem se je podal v Vitovlje, kjer je velikokrat bival, domačini pa so ga vzeli za svojega. A v vas so 2. novembra 1944 neopazno prišli Nemci, med begom je prišlo do streljanja, pod strelji pa je padel tudi Mihajlo. Našla ga je šestletna deklica, ki je šla po mleko, njegovo truplo pa so njegovi soborci iz Ruskega bataljona s pomočjo domačinov prepeljali v Čepovan, kjer so ga pokopali. Na spomenik so mu napisali: »Spi, naš dragi Mehdi, heroj azerbajdžanskega naroda, tvoj podvig v imenu svobode bo vedno ostal v srcih tvojih prijateljev!«

»Takšnih zgodb v naših šolah ni dovolj«

Po besedah Andreja Malniča, direktorja Goriškega muzeja in hkrati podpredsednika Društva prijateljstva Slovenije in Azerbajdžana, ima zgodba o Mihajlu pravzaprav epsko razsežnost, zato je povsem razumljivo, da ga domačini še vedno cenijo in ga imajo za svojega. »To je bila velika zgodba. Poleg tega je tudi Mihajlova osebna zgodba lepa in močna, nabita s čustvi in drznostjo, pogumom, inteligenco in s tem, da se je boril proti zlu,« ugotavlja.

Zaradi tega je fenomen čaščenja padlih vojakov Ruskega bataljona

– pa čeprav je ta združeval različne narode nekdanje Sovjetske zveze, med njimi seveda tudi Azerbajdžance – na Goriškem po Malničevih besedah mogoče primerjati s slovesnostmi na Vršiču oziroma v tamkajšnji ruski kapelici. »Spoštljiv odnos do padlih, ki so našim prednikom pomagali, je pri nas zelo opazen. Če so bili v prvi svetovni vojni ruski vojaki v tem prostoru ujetniki, so bili v drugi sobojevniki naših prednikov oziroma partizanov. To pa je bistvena razlika.«

Novogoriška občina, tukajšnja Zveza borcev in Goriški muzej so Mihajlu v čast pred tremi leti izdali spominsko knjižico izpod peresa Cirila Zupanca, njegovega soborca. »Tako smo želeli zgodbo azerbajdžanskega narodnega heroja popularizirati med ljudmi. Mislim, da je naloga šol, da v okviru domoznastva in poznavanja kraja ljudem povedo, kaj se je tukaj dogajalo in kaj je bilo pomembno za zgodovino. To je ena takšnih zgodb, ki so precej večje, kot se mogoče zdi. Predstavlja kulturni in socialni kapital, ko Slovenija odpira svoj prostor in časti spomin tudi na padle pripadnike drugih držav pri nas. Če znaš socialni kapital prav uporabiti, lahko po mojem mnenju prinese le koristi,« je prepričan Andrej Malnič. Pa je zgodba, kakršna je bila Mihajlova, v naših šolah dovolj? »Ne, moralo bi jih biti več. Tudi zato je cilj Društva prijateljstva Slovenije in Azerbajdžana ljudi v prihodnje ozaveščati in širiti znanje o njem,« pravi.

Vsako leto najmanj dva avtobusa Azerbajdžancev

Andrej Kompara, tajnik omenjenega društva, pravi, da imajo v novogoriški občini tesne stike z Azerbajdžanom že vsaj zadnjih pet let. »Človek je kar presenečen, ko si ogleda Mihajlov spomenik v Vitovljah, kjer je padel. Spomenik, ki so ga leta 1983 postavili na željo domačinov in Združenja borcev Nova Gorica, je namreč vzdrževan in vedno urejen. Enako je v Šempasu, kjer smo skupaj z Azerbajdžanci pred tremi leti odkrili Mihajlov doprni kip, že prej je bila na pročelju nekdanje osnovne šole v Šempasu postavljena plošča Ruskega bataljona. Od postavitve Mihajlovega doprsnega kipa je bilo v Šempasu že kar nekaj visokih obiskov najrazličnejših delegacij iz Azerbajdžana. Celo njihova nogometna reprezentanca, ki je nastopila v Sloveniji, si ga je želela ogledati,« poudarja. Kot dodaja Ivan Bašin, je bil na željo ruske ambasade pred leti postavljen tudi spomenik za padle borce Ruskega bataljona na Trnovem, kjer so zapisana imena najmanj 30 Azerbajdžancev. In tovrstni spomeniki vojne vihere iz preteklosti menda sploh niso pozabljeni. »Iz Azerbajdžana v Rogaško Slatino na dopust ali zdravljenje prihaja kar precej gostov in vedno si želijo ogledati še Mihajlov spomenik. To so predvsem poslovneži in politiki, ki so bogati in imajo precejšen vpliv. Po podatkih domačinov iz Vitovelj ta kraj vsako leto obiščeta najmanj dva avtobusa Azerbajdžancev. Zato si v prihodnje želimo še bolj razvijati tovrstni turizem, imamo že kontakte njihovih turističnih agencij v Bakuju, tako da naj bi v prihodnje pripravili organizirane prihode njihovih državljanov k nam,« zatrjuje Bašin.

Načrte imajo tudi na drugih področjih: v društvu med drugim napovedujejo okrepitev gospodarskega sodelovanja s podjetji v Azerbajdžanu in poslovno-podjetniško konferenco v Novi Gorici z udeležbo gospodarstvenikov obeh držav, na kulturnem področju pa

so v načrtih izmenjave kulture med državama v najširšem smislu.

»Najprej se nameravamo v Bakuju predstaviti mi, zatem naj bi se Azerbajdžan predstavil pri nas. Program bodo sestavljale predstavitve filmov, glasbe in kulinarike. Za začetek bomo prikazali filme, ki so nastali na Goriškem, pa tudi o bolnišnici Franji, kjer so se med drugimi zdravili vojaki iz Ruskega bataljona in Azerbajdžana. Prav bi bilo tudi, da bi naše društvo izdalo razglednico s podobami Mihajlovih spomenikov v Šempasu, Vitovljah in Čepovanu. Tako bi nekdo, ki k nam pride iz Azerbajdžana, domov lahko poslal razglednico s takšnimi motivi,« razmišlja Andrej Malnič.

Azerbajdžanci pri nas že snemajo filme

Prijateljstvo med državama je že obrodilo nekaj sadov. Junija lani so namreč v Šempasu predstavili dokumentarni film o Mihajlu, ki ga je na Goriškem posnel azerbajdžanski režiser Tahir Alijev, tedanji novogoriški župan Mirko Brulc pa mu je podelil priznanje in častni znak občine. Pa to sploh še ni vse: domačini iz krajevnih skupnosti Ozeljan, Šempas in Osek - Vitovlje ter iz Čepovana, ki so sodelovali pri ustvarjanju filma, so dobili vsak svojo kopijo na zgoščenki. Režiser Alijev se bo v Slovenijo vrnil marca, ko naj bi posnel še dokumentarni film o IX. korpusu in azerbajdžanskih borcih, ki so se borili v njem. A najbrž ne bo ostalo zgolj pri tem, saj po besedah Andreja Kompare razmišljajo celo o pobratenju krajev na Goriškem in v Azerbajdžanu, kjer je živel in se boril Mihajlo, ter o sodelovanju borčevskih organizacij obeh držav. Pa še na Mihajlov mini muzej oziroma spominsko sobo, kjer naj bi predstavili vse zbrano gradivo o narodnem heroju, ne smemo pozabiti. Če bo šlo vse po sreči, mu bo zavetje ponudil kulturni dom v Oseku, ki ga gradi novogoriška občina.

KATJA ŽELJAN

IZ PRIJATELJSTVA JE NASTALO DRUŠTVO FOTO KATJA ŽELJAN